

## תגובה לתגובה

אני מודה לתמר ורדיגר על שמצאה עניין בהשוואה שערכתי בין מערכות היחסים של דוד ומיכל על רקע יחסי יעקב ורחל. עם זאת, הערותיה לגבי מאמרי תמוהות בעיניי, הן בשל המסקנות המוטעות שהכותבת הסיקה מהמאמר, הן לגבי התובנות שהיא מעלה לגבי מערכות זוגיות בכלל. אתייחס לנקודות אחת לאחת:

- ורדיגר טוענת - "עד כמה שהדבר מצער, אין בספר בראשית ראיות לכך שרחל השיבה אהבה על אהבתו של יעקב". מכאן ניתן להסיק, שבמאמרי טענתי שרחל 'השיבה אהבה' ליעקב. אולם, לא זו בלבד שלא טענתי כך, אלא כתבתי במפורש (עמ' 67 הערה 4): "מיכל היא האישה היחידה במקרא שעליה מסופר שאהבה איש". כל שטענתי הוא, שמול אהבתו של יעקב לרחל, בולטת אי-הזכרת אהבה מצד דוד כלפי מיכל, והיא בולטת במיוחד על רקע אהבתה החריגה של מיכל כלפי דוד.

ורדיגר טוענת, שרחל לא אהבה את יעקב, ומוכיחה זאת, לדעתה, משני מקומות: ראשית, מסיפור הדודאים, שבו ויתרה רחל על שכיבתה עם יעקב ללילה אחד. אני יודע כיצד הבינה ורדיגר את פרשת הדודאים, אולם רוב המפרשים, החל מאב"ע, רד"ק וספורנו, ועד חוקרי דורנו, סברו שרחל רצתה בדודאים כאמצעי פריון. האם רצונה של רחל להיוושע מעקרותה, תמורת נכונות לוותר על שכיבת לילה אחד עם יעקב, מעידה על יחס שלילי מצדה ליעקב? גם דברי חז"ל בנושא, משמעם ביקורת על רחל שלא פנתה (בשלב זה) לקב"ה, אלא העדיפה להיוושע בדרכי חולין.

ההוכחה השנייה של ורדיגר היא מדברי רחל ליעקב. אין ספק, שבשעת משבר הטיחה רחל ביעקב דברים שאינם ראויים - "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" (כפי שצינתי במאמרי, עמ' 73). אולם להוכיח מכאן שרחל לא אהבה את יעקב, זו מסקנה מרחיקת לכת. אם נמשיך בדרכה של ורדיגר, הרי ששרה לא אהבה את אברהם, שבפניו הטיחה "חמסי עליך", ואף רבקה לא אהבה את יצחק, שהרי התלוננה בפניו - "קצתי בחיי", ולא שבקת חיי לכל זוג שאי-פעם התעוררה מריבה בו.

סוף דבר, המקרא אינו מתאר לנו את רגשותיהן של נשיו כלפי בעליהן (פרט למיכל), ושתיקתו בנושא זה יפה בעיניי שבעתיים ממסקנותיה של ורדיגר.

- כך גם ביחס לטענתה השנייה של ורדיגר - "הצטרפותה של רחל לבעלה הבורח מאביה אינה מוצגת בתנ"ך כמונעת מכוח נאמנות או אהבה לבעלה". ושוב - היכן מצאה ורדיגר בדבריי את הטענה הזאת? כל שכתבתי היה שרחל (יחד עם לאה) הכירו מיהו הצודק ומי עושה העוול, על אף שהמדובר היה באביהן. איני יודע מדוע חושבת ורדיגר שנדוניה של מאה ערלות פלשתיים יפה יותר משבע שנות עבודה, ומפני זאת אין היא מייחסת חשיבות לכך שדווקא רחל אמרה "כי מכרננו", ולא מיכל. וחמור מזה: בעוד שלבן הציק ליעקב רק מבחינה כלכלית, הרי ששאלו ניסה להרוג את דוד. למרות זאת, נשארה מיכל בצדו של אביה, בניגוד לרחל, ועל כך עמדתי במאמרי.
- גם לטענה השלישית של ורדיגר אין בסיס במאמרי, וכך היא כותבת: "מיכל יזמה את בריחתו של דוד משליחיו של אביה, שרצה להמיתו. האומנם עמדה הצטרפותה אליו על הפרק? הישארותה בביתם הייתה חיונית הן לצורך הורדתו בעד החלון הן לצורך הטעיית שליחי שאול ועיכובם". במאמרי לא כתבתי שמיכל אמורה הייתה להצטרף לדוד באותו אירוע. אדרבה, להפך כתבתי במאמר (עמ' 69): "מסירות נפשה של מיכל ויכולתה לעמוד כנגד אביה, לא היה בכוחן להתקיים לאורך ימים. עם בריחתו של דוד וניתוק הקשר בפועל בין דוד למיכל, גברה השפעתו של שאול על מיכל, והיא החלה להרגיש שהיא קודם כול 'בת שאול', ורק אחר כך - 'אשת דוד'". הטענה היחידה הייתה שמיכל לא רק שלא הצטרפה לדוד בשלב כלשהו, אלא נישאה לפלטי בן ליש, בלא שמצוינת לנו התנגדות כלשהי מצדה, ואדרבה, בינה לבין פלטי התפתחה לימים מערכת חיובית (עמ' 68). ורדיגר, משום מה, מתעלמת לחלוטין מצעד זה. המשך דבריה של ורדיגר מפתיע עוד יותר: "הצטרפות אליו הייתה עלולה להכביד עליו". דוד הסתובב במדבריות יהודה עם שש מאות איש ולפחות שתי נשים, ורק הצטרפותה של מיכל הייתה עלולה להכביד עליו? גם הטענה שהדבר היה מגדיל "את נחישותו של שאול ללכוד" עשויה לשמש כחרב פיפיות: אדרבה, דוד היה יכול להשתמש במיכל כ'בת ערובה' בידיו.
- ובנוגע לטענתה הרביעית של ורדיגר: "יש מקום להניח כי כבר בעת המילוט של דוד לא היו היחסים בין דוד למיכל טובים במיוחד". אכן, הגיוני בעיני ורדיגר שמיכל תסכן את חייה (והרי שאול ביקש פעמיים להרוג את בנו בכורו!) להצלת בעלה, שהיחסים עמו אינם "טובים במיוחד". ורדיגר מוכיחה את טענתה, לטעמה, מההיקש הלוגי הבא: "האם יש אישה המאמינה, סבורה, ואפילו רק מקווה שבעלה אוהב אותה, ותעלה בדעתה להעליל עליו שאיים להרגה אם לא תשלחהו?!" ואנו נשאל על אותו משקל בדיוק: "האם יש אישה העומדת, ניצבת ואפילו רק חוששת מפני סכנת חיים, ולא תשתמש בכל טיעון שיש בו היגיון - לפחות בעיני אחרים - על מנת להציל את חייה?!" ותמהני, כיצד תסביר ורדיגר

את דברי שמואל, המתאבל על אבדן המלכות משאול ואף ננזף על כך מפי הקב"ה, ואף על פי כן הוא משתמש בטיעון - "איך אלך ושמע שאול והרגני" (שמ"א ל"ב, א-ב). ועיין אברבנאל שם.

- קיימת סתירה בין טענתה השלישית של ורדיגר ובין טענתה הרביעית, בשאלה מה היו תחושותיה של מיכל כלפי דוד בזמן שסייעה לו בבריחתו.
- מצער, שבסיום דבריה ורדיגר כתבה רק "כי יש לשקול מחדש את המסקנות שבמאמרו של הרב בזק", ולא ציינה על איזו מסקנה בדיוק היא מערערת. כיוון שכך, אין באפשרותי להגיב על טענה זו.
- לסיום אציין, שלאחרונה פורסם מאמרה המקיף של ח' בן איון ('בין מיכל לרחל - אומללות במראה', **בית מקרא** קעה, שנה 48, תשס"ג, עמ' 289-301). המחברת, המציינת גם את מאמרי, הולכת בדרך שהצגתי במאמר, ואף מוסיפה ראיות לדרך זו. בין היתר אצטט מדבריה את הדברים הבאים (שם, עמ' 293-294): "שתי הנשים מתלוננות, כל אחת בעניינה שלה. אולם, בעוד שרחל אינה נרתעת לגעת בנושא אינטימי, ולהטיח את כאבה בצורה ישירה ובוטה, מסתרת מיכל מאחורי לגלוג ציני... רחל אינה רוצה לפגוע ביעקב אישית. תביעתה ממנו אינה ריאלית, היא מבטאת מצוקה של אישה עקרה שכאבה ממוקד רק בנושא הזה. מיכל לעומתה, היא אישה ממורמרת ונוקמת, ודבריה ממוקדים לפגוע בדוד ולהשבית את שמחתו ביומו הגדול. שני הבעלים מגיבים בכעס... אולם בעוד שיעקב הזועם מסתפק בהפניית האחריות אל ה', הרי שדוד מאריך בתשובתו... השתלשלות האירועים בעקבות הדיאלוגים היא שיוצרת את הפער שבין שני הזוגות. אצל יעקב ורחל מסתיימת המריבה בשלום-בית ובלידתו של בן... לעומת זאת, מתפתחת המריבה בין מיכל לדוד לכדי נתק מוחלט".